



* ศาสตราจารย์ ดร.วิญญู สาร

การสอนคืออะไร?

การสอน คือการให้การศึกษาโดยการสั่งสอน หรือฝึกอบรม ตามหลักการเรียนรู้ของบุคคล

ผู้สอนหรือครูจึงต้องรู้หลักการเรียนรู้ด้วย การสอนจึงจะได้ผลดี

การสอนสมัยโบราณเป็นการสอนแบบ “เอาผิดเป็นครู” คือสอนโดยให้ลองทำผิดบ้างถูกบ้าง จนนักเรียนรู้ว่า อะไรดีอะไรชั่ว

ขงจื๊อ นักปราชญ์จีน (8 ปีก่อนพ.ศ. - พ.ศ. 65) สอนเน้นให้ดำรงชีวิตชอบเน้นการทำความคิดี ยึดกรอบครวัเป็นศูนย์กลาง

วิธีสอนของ**ขงจื๊อ**ใช้วิธีพูดให้ศิษย์จำ เขาเดินไปเดินมาในหมู่ศิษย์ พูดไปสอนไป ศิษย์จดและจำ

ขงจื๊อ บอกว่า “การเรียนรู้โดยไม่คิด เสียแรงงานเปล่า แต่การคิดโดยไม่เรียนก็เป็นอันตราย”

“แม้คนเราจะท่องจำกลอนได้ถึงสามร้อยบท แต่ถ้าไม่รู้จะประพฤติปฏิบัติตามกลอนนั้นได้อย่างไร ถึงจำกลอนได้ก็จะมีประโยชน์อันใด”

“นักศึกษาหนุ่มสาวนั้น มีค่าควรแก่การนับถือเหมือนกัน ใครจะรู้ วันหนึ่งเขาอาจมีความรู้เท่าฉันก็ได้”

ขงจื๊อ เคารพหลักการที่ว่า บุคคลแต่ละคนไม่เหมือนกัน เขาจึงใช้วิธีสอนนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน

การสอนจึงต้องยึดหลักการแห่ง “ความแตกต่างระหว่างบุคคล” ด้วย จะใช้วิธีสอนอย่างเดียวกันหมด

* อาจารย์อาวุโส ประจำสำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต : Ph.D. Stanford University, U.S.A.

กับทุกคน ทุกวัน เป็นสิ่งที่ไร้เหตุผล

ตำราของพระมนูของอินเดียกล่าวว่า

“การสอนที่ดีนั้น ต้องสอนด้วยวิธีการนุ่มนวล เพื่อให้นักเรียนพอใจ ครูต้องใช้คำพูดที่ไพเราะ และใช้ภาษาที่เป็นภาษาสุภาพ”

ชาวยิวโบราณนิยมสอนวิชาชีพ ถึงกับกล่าวว่า

“คนที่ไม่สอนวิชาชีพให้แก่ลูก คือคนที่กำลังปล่อยลูกให้เป็นโจร”

บิดามารดาชาวยิวโบราณถือตนว่าเขาเป็นครูของลูก และต้องสอนลูกในวิชาชีพของครอบครัวมากเป็นพิเศษ

นอกจากนั้นจะสอนด้วยวิธีเป็นกันเองแบบสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน และสอนวัฒนธรรมของครอบครัวและวัฒนธรรมของสังคมอีกด้วย

ชาวกรีกโบราณสอนด้วยกายภาพกอลอนและบทเพลง เป็นวิธีสอนที่ทำให้จำบทเรียนได้ง่ายและนักเรียนสนุก เรียกว่าสอนแบบ “โฮเมอร์”

แต่กลุ่มสปาร์ตาซึ่งเป็นกรีกเหมือนกัน สอนโดยวิธีเคร่งครัดเข้มงวด มีระเบียบวินัยและใช้การบังคับตลอด นักเรียนจึงเรียนด้วยความอดทน แต่เรียนด้วยความเข้มแข็งเด็ดขาดทำให้ชาวสปาร์ตกลายเป็นพลเมืองที่มีวินัย มีระเบียบ แต่การสอนแบบสปาร์ตาสับสนุนให้พลเมืองเคยชินกับระบบเผด็จการ ไม่สนับสนุนการปกครองบ้านเมืองแบบประชาธิปไตย

ชาวโรมันโบราณมีปณิธานว่า จะต้องสอนให้พลเมืองทุกคน มีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ

- (1) ให้เป็นพลเมืองดี
- (2) ให้เป็นทหารดี
- (3) ให้เป็นคนงานดี

ชาวโรมันโบราณจึงเน้นสอนความรู้วิชาต่าง ๆ มากเป็นพิเศษ วิธีสอน ใช้วิชาพลศึกษา ฝึกแถว ฝึกกายบริหารเป็นเครื่องมือช่วยสร้างระเบียบวินัย และทำให้นักเรียนมีร่างกายแข็งแรง นักเรียนเรียนได้ดีเพราะมีร่างกายแข็งแรง



สมัยปัจจุบัน เอ็ดเวิร์ด แอล. ธอร์นไค้ (พ.ศ. 2417-2492) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ให้หลักการสอนว่า

“การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อนักเรียนได้เรียนสิ่งที่ครูนำมาสอน สัมพันธ์กันเป็นขั้นเป็นตอน มีสิ่งเร้าและสิ่งตอบสนองสัมพันธ์กันตลอด ถ้าสิ่งเร้าดี สิ่งตอบสนองจะดีด้วย”

“คนเรียนดีควรได้รางวัล คนเรียนไม่ดีควรได้รับโทษ” คือเครื่องมือของการสอนของครูในสมัยหนึ่ง ซึ่งทุกวันนี้ไม่นิยมอีกต่อไปแล้ว

ธอร์นไค้ให้หลักการว่า สิ่งที่น่ามาสอนต้องมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน และมีขั้นมีตอน ไม่สอนสับสนตามใจของครู หลักการนี้ยังใช้ได้และได้ผลอยู่ ด้วยเหตุนี้การสอนจึงต้องเป็นไปตาม “แผนการสอน” และ “หลักสูตร” มีการวัดและประเมินผลเป็นระยะ ๆ และเป็นขั้นเป็นตอน คือมีการสอบอย่างมีระบบ

ธอร์นไค้ นิยมหลักการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลมาก จึงแนะนำว่าการสอนต้องมีการสอนเป็นรายคนด้วย จะสอนแต่ทั้งชั้นโดยตลอดไม่ได้ ครูต้องเดินจูงนักเรียนเป็นรายคนไปด้วย ขณะสอนทั้งชั้น

จอห์น บี. วัตสัน (พ.ศ. 2421-2501) เจ้าของ “กฎแห่งความถี่และความใหม่” กล่าวว่า

“ถ้าตัวการอย่างอื่นเท่ากัน สิ่งที่ได้เรียนรู้ดีกว่า และใหม่กว่า ย่อมระลึกถึงได้ดีกว่า” นั่นคือต้องสอนซ้ำ ๆ และเมื่อให้อะไรใหม่ ๆ แก่นักเรียน จะต้องทบทวนสิ่งที่เรียนไปก่อนแล้วด้วย ไม่ใช่ปล่อยให้ใหม่ลืมเก่า การสอนจะได้ผล

ทฤษฎีนี้เองที่ยอมรับว่า การที่นักเรียนนำโน้ตย่อไปท่องหน้าห้องสอบ จำเป็นมากที่นักเรียนต้องทำ เพราะสิ่งที่ผ่านสายตาหน้าห้องก่อนเข้าสอบ เป็นสิ่งใหม่ย่อมระลึกถึงได้ง่าย ทำให้สอบได้คะแนนดี

จิตวิทยาเกสตัลท์บอกว่า

“การให้เรียนรู้เรื่องใหญ่ ๆ กว้าง ๆ เสียก่อน แล้วจึงให้เรียนในรายละเอียดของเรื่องใหญ่ ๆ และกว้าง ๆ นั้น ทำให้เรียนรู้และเข้าใจได้่องแท้เร็วกว่าเรียนในรายละเอียดไปเลยทันที”

เหมือนการให้มองป่าไม่ทั้งป่าเสียก่อน แล้วจึงให้เรียนรู้ต้นไม้เป็นต้น ๆ ไป จะมีความรู้ความเข้าใจเรื่องของพฤกษศาสตร์ได้ดีกว่าเริ่มต้นก็เรียนต้นไม้ทีละต้นทันที

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (พ.ศ. 2399-2482) กล่าวว่า ร่างกายของมนุษย์มี “จิต” ควบคุม จิตมี 3 อย่าง คือ

(1) อิด หมายถึงจิตนอกสำนึก เป็นไปโดยไม่รู้ตัว อิดเป็นผลรวมของประสบการณ์ ในอดีตของแต่ละคน ผสมกับความกดดันทางจิตใจของคน ๆ นั้น อิดควบคุมพฤติกรรมให้ทำในสิ่งที่พอใจถ่ายเดียว จึงมักทำแต่กรรมชั่ว ขัดศีลธรรมและวัฒนธรรมของสังคม

(2) อีโก หมายถึงจิตทั้งได้สำนึกและนอกสำนึก รวมกัน ทั้งรู้ตัวและไม่รู้ตัวผสมกันทุกคนล้วนมีจิตประเภทนี้ด้วยกันทั้งนั้น ตัว อีโก ทำให้คนเห็นแก่ตัว จะทำอะไรล้วนทำเพื่อตัวเอง ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว

(๓) ซูเปอร์ อีโก หมายถึงจิตได้สำนึกที่บุคคลรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่ทำอะไรลงไปโดยไม่รู้ตัวหรือไม่คิดเสียก่อน ซูเปอร์ อีโก สามารถคุม อิด และ อีโก ได้

การสอนต้องพยายามสร้างซูเปอร์ อีโก ให้เกิดขึ้นในบุคคลให้จงได้ การเรียนรู้จริงจึงเกิดขึ้นในบุคคลนั้น การที่บุคคลจะทำอะไร ต้องกำหนดจิตใจให้คิดเสียก่อนกระทำ ทำให้บุคคลสามารถควบคุมตัวเองได้

ทฤษฎีการสอนระยะหลังนั้น กระบวนการคิด กระบวนการปฏิบัติ และการทดลองตามที่คิด

การสอนเรื่องใดก็ตาม ต้องสอนสิ่งที่มีความหมาย ผู้เรียน หมายความว่าสิ่งที่เรียน และรู้ว่าสำคัญอย่างไรจึงต้องเรียน ทำให้เรียนอย่างมีความหมาย การสอนอย่างนี้จะเรียนรู้ได้ดี

ที่มักเรียกกันว่า “ให้คิดเป็น ทำเป็น” นั่นเอง การสอนสิ่งที่ตายแล้วหรือไม่มีแล้ว หรือไร้ความหมายในชีวิตจริง นักเรียนไม่รู้ว่าเรียนไปทำไม สิ่งที่น่ามาสอนจึงไม่กระตุ้นให้ใครอยากเรียน การสอนจึงไม่ได้ผล

องค์ประกอบสำคัญของการสอน มี 3 ประการ คือ

- (1) วิธีสอน
- (2) เครื่องมือและสื่อการสอน หรืออุปกรณ์ประกอบการสอน
- (3) บุคลิกภาพของครู หรือลักษณะเฉพาะของครู

สิ่งที่นำมาสอนถึงจะสำคัญอย่างไรก็ตาม ถ้าองค์ประกอบทั้ง 3 อย่างดังกล่าวไม่ดี นักเรียนจะเรียนรู้ได้โดยยาก

เรื่องวิธีสอน ครูแต่ละคนย่อมมีวิธีแตกต่างกัน อาจเป็นการบรรยาย สลับกับการอภิปราย หรือการสาธิตให้ดู หรือการใช้เครื่องมือในสถานการณ์เหมือนจริง

เครื่องมือและสื่อการสอน หรืออุปกรณ์ประกอบการสอน ในปัจจุบันจำเป็นมากเพราะบ้านเมืองเจริญขึ้น ความก้าวหน้าในสังคมมีมาก การที่จะเข้าใจความสนใจของนักเรียนได้ ต้องมีอุปกรณ์ประกอบที่เหมาะสม

ในด้านบุคลิกภาพของครู ปรากฏว่า งานวิจัย

หลายเรื่องเห็นพ้องต้องกันว่าลักษณะครูชั้นเยี่ยมคือ

(1) มีความสนใจในตัวนักเรียนตลอดเวลา และรู้จักนักเรียนรายคนอย่างดี

(2) มีความเป็นธรรมในการสอน และเป็นธรรมในการสอบและประเมินผล

(3) มีลักษณะเป็นคนช่างเอาใจนักเรียน ใจดี ต่อนักเรียนเสมอ นักเรียนสบายใจที่จะเรียนกับครูอย่างนี้

(4) เป็นคนมีอารมณ์ขัน และมองโลกในแง่ดี ไม่คิดให้ร้ายใคร หัวเราะง่ายเป็นกันเอง

(5) มีความรู้ดีเยี่ยมในวิชาที่สอน

(6) มีคุณสมบัติครูที่ดีในด้านสังคม และศีลธรรม

(7) เป็นมิตรกับผู้คนทั่วไป โดยเฉพาะนักเรียน

(8) อดทนต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เสมอ

(9) มีอารมณ์มั่นคง ไม่ใจน้อย ไม่โกรธง่าย

(10) เห็นใจผู้อื่น และเข้าใจปัญหาของนักเรียน ทฤษฎีการสอนต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว สัมพันธ์กับ “การศึกษา” โดยส่วนรวมมาก

การศึกษา ในที่นี้หมายถึง “กระบวนการพัฒนาบุคคลให้เจริญขึ้น ทั้งด้านจิตใจ อุนิสิย และคุณสมบัติ อย่างอื่น ที่จำเป็นในการสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในบุคคลแต่ละคน และในสังคมเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้โดยสันติสุข กอปรด้วยคุณภาพชีวิตที่ดีสมควรปรารถนาของบุคคลและสังคมส่วนรวม”

การสอนช่วยให้เกิดประสิทธิผลในการศึกษา ถ้าการสอนของครูไม่ดี ประสิทธิภาพของการศึกษา โดยส่วนรวมก็ไม่ดีไปด้วย ครูทุกคนจึงจำเป็นต้องพัฒนา การสอนของตนเองให้ดีขึ้นอยู่เสมอ การศึกษาของชาติ โดยส่วนรวมจึงจะเจริญงอกงาม.

หนังสืออ้างอิง

ปิฎกปิฎก สารธรรม การศึกษา - ปัญหาที่รื้อคนแก้. กรุงเทพมหานคร วัฒนาพานิช 2530